

Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 13 oktober 2015 att bereda bl.a. utbildningsutskottet tillfälle att senast den 19 november 2015 yttra sig över skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism och de motioner som väckts med anledning av skrivelsen i de delar dessa berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande till frågor som rör utskottets beredningsområde och motion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 2 och 7.

Utbildningsutskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola och fritidsverksamhet. Skrivelsen innehåller enligt utskottet tydliga och konkreta åtgärder.

Utbildningsutskottet anser vidare att konstitutionsutskottet bör föreslå att riksdagen gör tillkännagivanden som innebär dels att det behövs ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikalisering kan upptäckas på ett tidigt stadium, dels att man bör utreda behovet av och formerna för ett förtydligat ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikalisering. Utbildningsutskottet anser därmed att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 yrkandena 2 och 7.

I yttrandet finns ett särskilt yttrande (V).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

Sammanfattning

I skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism redovisas de åtgärder som regeringen har vidtagit för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar dels till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, dels till att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Skrivelsen berör i vissa delar utbildningsutskottets beredningsområde.

En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18) är den mest omfattande insatsen som nu pågår för att utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren har uppdraget att utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. Samordnaren har också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2015:27).

I skrivelsen presenteras pågående åtgärder mot våldsbejakande extremism i syfte att tydliggöra ansvarsområden, samverkan och målgrupper och att utveckla myndigheternas beredskap och insatser under den tid som den nationella samordnarens uppdrag pågår.

Efter att den nationella samordnarens arbete har avslutats i juni 2016 avser regeringen att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram.

Inriktning av åtgärderna

De åtgärder som genomförs omfattar följande fem områden:

- Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.
- Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter.

- Åtgärder mot identifierade risker.
- Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.
- Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Nedan redogörs översiktligt för de åtgärder i skrivelsen som berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter

Åtgärder inom detta område riktar sig brett till alla inom relevanta grupper, t.ex. alla elever, ungdomar och berörda yrkesgrupper.

Kunskap och beredskap måste finnas, framför allt hos de personer och olika personalgrupper som kommer i kontakt med ungdomar. Berörda personalgrupper är bl.a. lärare och fritidsledare.

Den nationella samordnaren har ett särskilt uppdrag att erbjuda och förmedla kunskapsstöd till kommuner och andra lokala aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism.

Regeringen har gett den nationella samordnaren ansvar för att utforma och genomföra utbildningsinsatser riktade till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå (dir. 2014:103). Samordnaren ansvarar också för att utveckla och uppdatera det digitala utbildningsmaterialet Samtalskompassen genom att samla forskning och kunskap om våldsbejakande extremism och om fungerande förebyggande metoder.

Vidare har regeringen gett Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag (Ku2015/219/KA). Forum för levande historia ska i genomförandet av uppdraget utgå från barns och ungas verklighet i Sverige i dag. Uppdraget ska genomföras i samarbete med Skolverket. Målsättningen är att nå ut till alla Sveriges elever i grundskolan och i gymnasieskolan.

Åtgärder mot identifierade risker

Åtgärderna inom detta område riktar sig till identifierade riskgrupper eller ett område där det finns identifierade risker och problem kopplade till våldsbejakande extremism.

För att kunna motverka rekryteringen av människor till våldsbejakande extremism och till rasistiska organisationer måste samhället förstå de bidragande orsakerna såväl på det individuella som på det strukturella planet. Därför krävs kunskap och metoder som är vetenskapligt förankrade. Regeringen har genom en ändring i regleringsbrevet för budgetåret 2015 för Göteborgs universitet gett universitetet i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer.

Motionen

I kommittémotion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 2 anförs att det behövs ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium.

I yrkande 7 önskar motionärerna utreda behovet av och formerna för ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikaliserings.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Demokratien måste värnas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot radikaliserings till våldsbejakande extremism. Enligt utskottet bör samverkan mellan samtliga berörda aktörer säkerställas, likaså bör arbetet på lokal nivå stärkas.

Många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola och fritidsverksamhet. Skrivelsen innehåller enligt utskottet tydliga och konkreta åtgärder. Flera av de insatser och åtgärder som beskrivs i skrivelsen handlar om att på olika sätt öka kunskapen hos bl.a. kommuner och skolor för att kunna arbeta i förebyggande syfte.

Utskottet vill understryka behovet av ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium. I likhet med regeringen anser utskottet att det behövs mer kunskap hos samtliga aktörer för att de ska kunna arbeta förebyggande. Det krävs enligt utskottet ett grundläggande arbete med att utveckla metoder för hur t.ex. kommuner och skolor i ett tidigt skede ska kunna upptäcka ungdomar som riskerar att radikaliseras, bl.a. utbildning om vilka signaler lärare och andra som vistas i ungas närhet ska vara uppmärksamma på. Därmed delar utskottet den uppfattning som framförs i motion 2015/16:156 yrkande 2.

Vidare anser utskottet att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skolan har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikaliserings. I Storbritannien infördes den 1 juli 2015 en ”plikt att förhindra” (prevent duty). Den innebär ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och ungdomar, inklusive universitet och högskolor, att identifiera barn och unga som löper särskild risk att utsättas för påtryckningar som kan leda till radikaliserings och att slå larm om sådana personer identifieras. Den innebär också ett ansvar för att ifrågasätta och avbryta en pågående radikaliserings, genom att utmana extremistiska åsikter och stå upp för demokratiska värden. Utskottet menar att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliserings och att inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Utskottet anser därför i likhet med vad

motionärerna framför i motion 2015/16:156 yrkande 7 att det behöver utredas om detta ansvar bör tydliggöras i Sverige och att det brittiska exemplet bör studeras i det sammanhanget.

Sammanfattningsvis anser således utbildningsutskottet att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 yrkandena 2 och 7.

Stockholm den 19 november 2015

På utbildningsutskottets vägnar

Lena Hallengren

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lena Hallengren (S), Christer Nylander (FP), Camilla Waltersson Grönvall (M), Thomas Strand (S), Betty Malmberg (M), Caroline Helmersson Olsson (S), Stefan Jakobsson (SD), Michael Svensson (M), Håkan Bergman (S), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Jabar Amin (MP), Erik Bengtzboe (M), Gunilla Svantorp (S), Robert Stenkvist (SD), Daniel Riazat (V), Annika Eclund (KD) och Roza Güclü Hedin (S).

1. Särskilt yttrande (V)

Daniel Riazat (V) anför:

Jag välkomnar att regeringen vill vidta åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en viktig och aktuell fråga i tider av rasistiska terrordåd, brandattentat och IS barbariska attacker mot mänskligheten.

Demokratin måste stärkas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot den våldsbejakande extremismen. Jag delar regeringens uppfattning i skrivelsen (skr. 2014/15:144) men vill särskilt tydliggöra min uppfattning om vissa delar.

Att alla demokrater och demokratiska partier ska hjälpas åt i arbetet mot våldsbejakande extremism är helt korrekt och inte minst ett ansvar för utbildningsväsendet i dess demokratiuppdrag, men delar av åtgärderna går ut på att bygga upp ett system där elevers beteende ska granskas, vilket blir oerhört svårt och dessutom ett arbete utöver den skollag och läroplan som vi har i dag. Min uppfattning är att demokratiuppdraget i skolan och utbildningen behöver stärkas framöver och likaså arbetet mot mobbning, som i vissa fall kan vara en avgörande faktor. Även ämnen som historia och samhällskunskap är viktiga beståndsdelar i detta. Det är för övrigt oroväckande att en nationell samordning mot våldsbejakande extremism inte innehåller en plan för att analysera och förändra samhällsstrukturer som i vissa fall bidrar till att lägga grogrund för olika typer av extremism.